

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka a literatury

Fuksův román Spalovač mrtvol a jeho filmová adaptace

Bakalářská práce

Autor: Elena Danielková
Studijní program: B7310 Filologie
Studijní obor: Jazyková a literární kultura
Vedoucí práce: prof. PhDr. Vladimír Křivánek, CSc.
Oponent práce: PhDr. Nella Mlsová, PhD.

Zadání bakalářské práce

Autor: Elena Danielková

Studium: P18P0002

Studijní program: B7310 Filologie

Studijní obor: Jazyková a literární kultura

Název bakalářské práce: Fuksův román Spalovač mrtvol a jeho filmová adaptace

Název bakalářské práce AJ: Fuks's novel "The Cremator" and it's movie adaptation

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

V teoretické části se autorka zaměří na postavení tématu genocidy židů ve Fuksově díle (Pan Teodor Mundstock, Mí černovlasí bratři, Smrt morčete - Cesta do zaslíbené země a Spalovač mrtvol) a po tomto srovnání a vřazení díla L. Fukse do kontextu takto zaměřených próz bude analyzovat novelu Spalovač mrtvol a srovnávat s její filmovou adaptací. Jako praktický projekt bude uskutečněno filmové představení Spalovače mrtvol se zasvěceným úvodem a komentářem.

Kovalčík, A.: Tvář a maska. Postavy Ladislava Fukse, 2006

Gilk, E.: Ladislav Fuks, 2016

Slovník české literatury po roce 1945, on-line: zde heslo FUKS s úplnou literaturou předmětu

D. Kořínková: Motivická výstavba Fuksova Spalovače mrtvol, Česká literatura 1977, s. 531

F. Bráblík: Pravděpodobné zdroje Spalovače mrtvol, in Filmový sborník historický sv. 4, 1993

P. Bubeníček: Tematizace bestiality ve Fuksově Spalovači mrtvol, Sborník prací FF brněnské univerzity, řada literárněvědná bohemistická (V), roč. 50, č. 4 (2002)

Garantující pracoviště: Katedra českého jazyka a literatury,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: prof. PhDr. Vladimír Křivánek, CSc.

Oponent: PhDr. Nella Mlsová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 21.11.2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci Fuksův román Spalovač mrtvol a jeho filmová adaptace vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 21. dubna 2021

.....

Elena Danielková

Prohlášení

Prohlašuji, že diplomová práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 1/2013
(Řád pro nakládání se školními a některými jinými autorskými díly na UHK).

Datum: 21. dubna 2021

Podpis studenta:

Poděkování

Ráda bych poděkovala mému vedoucímu bakalářské práce prof. PhDr. Vladimíru Křivánkovi, CSc. za odborné vedení, cenné rady a podporu při zpracování daného tématu.

Anotace

DANIELKOVÁ, Elena. *Fuksův román Spalovač mrtvol a jeho filmová adaptace*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2021. 51 s. Bakalářská práce.

V teoretické části se autorka zaměří na postavení tématu genocidy židů ve Fuksově díle (Pan Teodor Mundstock, Mí černovlasí bratři, Smrt morčete - Cesta do zaslíbené země a Spalovač mrtvol) a po tomto srovnání a vřazení díla L. Fukse do kontextu takto zaměřených próz bude analyzovat novelu Spalovač mrtvol a srovnávat s její filmovou adaptací. Jako praktický projekt bude uskutečněna brožura o díle.

Klíčová slova: Ladislav Fuks, Spalovač mrtvol, filmová adaptace, literární předloha, Juraj Herz, brožura

Anotation

DANIELKOVÁ, Elena. *Fuks's novel „The Cremator“ and it's movie adaptation.* Hradec Králové: Faculty of Education University of Hradec Králové, 2021. 51 p. Bachelor Degree Thesis.

The thesis is aimed at theme genocide of the Jews in Fuks work in the theoretical part (Mr. Theodor Mundstock, My Black-haired Brothers, The Death of Guinea pig – story The Way to the Promised Land and The Cremator). These works will be compared to each other and integrate to context of Fuks authorship. The best pay attention will be to work The Cremator, which will be analysed and compared with its film adaptation. The brochure about work and film will be made as the practical project.

Key words: Ladislav Fuks, The Cremator, film adaptation, literary template, Juraj Herz, booklet

Obsah

Úvod	10
Teoretická část	11
1 Ladislav Fuks	11
1.1 Život	11
1.2 Dílo	14
1.2.1 Pan Theodor Mundstock	15
1.2.2 Mí černovlasí bratři	16
1.2.3 Cesta do zaslíbené země	17
2 Spalovač mrtvol	19
2.1 Knižní podoba	19
2.1.1 Děj	19
2.1.2 Postavy	19
2.1.3 Kompozice díla	22
2.1.4 Motivy díla	22
2.2 Filmová adaptace	24
2.2.1 Děj filmu	25
2.2.2 Motivy filmu	28
2.2.3 Rozdíly mezi literární předlohou a filmovou adaptací	29
3 Představení projektu	31
4 Tvorba projektu	32
4.1 Sběr informací	32
4.2 Tvorba brožury	33
4.2.1 Autor Ladislav Fuks	34
4.2.2 Kniha Spalovač mrtvol	34

4.2.3	Režisér Juraj Herz.....	35
4.2.4	Film Spalovač mrtvol	35
4.2.5	Rudolf Hrušínský.....	35
4.2.6	Vlasta Chramostová.....	36
4.2.7	Krematorium Pardubice.....	36
5	Tisk.....	37
6	Financování projektu.....	38
6.1	Kalkulace	38
6.1.1	Alternativní rozpočet v případě získání dotace	39
6.2	SWOT analýza.....	41
6.2.1	Silné stránky	42
	Závěr.....	43
	Použité zdroje	45
	Seznam použitých zkratk	48
	Seznam použitých obrázků.....	49
	Seznam použitých tabulek	50
	Seznam příloh.....	51

Úvod

Novela Spalovač mrtvol a jeho tvůrce je jistě dobře znám každému. Kniha byla poprvé vydána v roce 1967 a od té doby se dočkala dalších šesti vydání od různých vydavatelství. Na motivy díla byl o rok později natočen stejnojmenný film od režiséra Juraje Herze. Tuto filmovou adaptaci můžeme považovat za klenot české kinematografie.

První kapitoly teoretické části této bakalářské práce jsou věnovány samotnému autorovi. Zaměřeny jsou jak na osobní, tak na profesní život a jeho dílo. Ladislav Fuks patřil ke spisovatelům tzv. druhé vlny válečné prózy a jeho autorská poetika je i v dnešní době výjimečná a nenapodobitelná.

Dále se v práci objevuje bližší pohled na autorova jednotlivá díla s židovskou tematikou. Konkrétně se jedná o knihy Pan Theodor Mundstock, Mí černovlasí bratři a Smrt morčete – z té je vybrána novela Cesta do zaslíbené země a Spalovač mrtvol. Tato díla jsou detailněji popsána a nejvíce prostoru je věnováno Spalovači mrtvol.

Po interpretaci jednotlivých děl se práce věnuje filmové adaptaci Spalovače mrtvol. Filmu je dedikována celá kapitola, kde je podrobně popsán jeho děj. Následně je filmový snímek porovnán se svou literární předlohou.

V praktické části pak lze najít informace o tvorbě projektu, kterým je brožura o filmu a knižní předloze. Je zde popsána celá tvorba brožury. Nejdříve sběr všech informací a obrazových materiálů. Poté práce obsahuje podrobný popis jednotlivých kapitol brožury a náležitosti tisku.

Podstatnou část tvoří i kalkulace celého projektu. Kapitola obsahuje také dva alternativní rozpočty – nejprve představuje kalkulaci publikace, když by se prodávala široké veřejnosti a s finanční dotací od města Pardubic; druhý rozpočet zobrazuje možný zisk z prodeje brožur bez dotace města. Po kalkulacích projektu následuje SWOT analýza.

Teoretická část

1 Ladislav Fuks

1.1 Život

„Nejúplněji jsem obsažen jen a jen ve svých knihách. Bude-li je někdo číst za sto let, nebude ho zajímat, jaký jsem byl já. Pokud ano, tak si mě stvoří z toho, co si přečetl.“¹

Takto Fuks popsal sám sebe ve svých pamětech *Moje zrcadlo...* a co bylo za zrcadlem, kterou po jeho smrti zredigoval a vydal jeho blízký přítel Jiří Tušl. Tento citát můžeme považovat za pravdivý, ovšem nejprve se práce zaměří na Fuksův život z faktické stránky.

Ladislav Fuks se narodil 24. září 1923 v dnešní Opletalově ulici v Praze. Jeho otec, Václav Fuks, zastávající pozici policejního důstojníka, k němu od mala choval spíše chladné city. Bohužel ani jeho matka, Marie Fuksová, o něj nejevila žádný velký zájem a tyto okolnosti výrazně ovlivnily malého, a dokonce citlivého Ladislava do budoucnosti. Dle Gilka tento nedostatek rodičovské lásky způsobil u dospělého Fukse frustraci, úzkostné stavy, hysterický strach a někdy i záchvaty paniky. Toto vše nebylo samozřejmě podníceno jen nedostatkem zájmu ze strany rodičů, ale i tím, že byl homosexuál. Svou orientaci celý život přísně tajil. A tohoto psychicky labilního chování v pozdějších dobách využíval hlavně mocenský totalitní aparát, pro který byl Fuks lehce ovlivnitelný.²

Po dostudování základní školy, kterou velmi často měnil, odmaturoval na gymnáziu v Truhlářské ulici. Do své první pracovní pozice nastoupil v roce 1942, a to jako úředník v Praze-Bubenci. Odtud byl ovšem za rok donucen přestoupit do kanceláře v Hodoníně. Zde pobyl dva roky a po Pražském květnovém povstání v roce 1945 začal studovat na znovuotevřené Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, kde si vybral obory filozofie, psychologie, pedagogika a dějiny umění.³

¹ FUKS, Ladislav a Jiří TUŠL. *Moje zrcadlo... a co bylo za zrcadlem*. 2. Vyd. Praha: Mladá fronta, 2007, s. 7. ISBN 978-80-204-1688-9.

² GILK, Erik. *Vítěz i poražený. Prozaik Ladislav Fuks*. 1. Vyd. Brno: Host – vydavatelství, s. r. o., 2013, s. 153. ISBN 978-80-7491-056-2.

³ Tamtéž, s. 246.

Poté, co absolvoval vysokou školu a část povinné základní vojenské služby,⁴ nastoupil do dalšího zaměstnání v pozici úředníka. V papírnách v Bělé pod Bezdězem a v Praze vydržel několik let. V této době vznikla též jeho první vydaná próza, a to povídka Věneček z vavřínu, která byla později zasazena do souboru Smrt morčete.⁵

Jakmile opustil místo úředníka, přesunul se do oblasti Státní památkové správy. V tomto období se věnoval nejčastěji psaní historických článků, odborných průvodcovských sylabů či odborné monografii o zámku Kynžvart - Zámek Kynžvart – historie a přítomnost (1958). Po zlikvidování Státní památkové správy začal Fuks pracovat pod Národní galerií. Zde se ovšem věnoval téměř stejné práci.

Rok 1963 byl pro Ladislava Fukse v mnoha věcech zlomový. V září mu zemřel jeho despotický otec, takže se musel začít starat o svou matku, která byla v té době psychicky nemocná⁶. Matka s ním žila v jeho dvoupokojovém bytě. Ovšem když dorazila spisovateli návštěva, dost často ani netušili, že se tam s nimi matka nachází.⁷ V tomto roce došlo ale také k prvnímu vydání jeho knihy Pan Theodor Mundstock u nakladatelství Československý spisovatel. Ta se ihned setkala s velikých ohlasem a Fuksovi nepřekáželo nic v tom, stát se od této chvíle spisovatelem z povolání.

Klidný život spisovatele mu ale zanedlouho rozvířil sňatek s italskou kunsthistoričkou Giulianou Limitti. Tento sňatek, který byl vlastně snahou zakrýt za každou cenu svou orientaci, skončil fiaskem. Konal se v Itálii, kde snoubencům gratuloval i samotný tehdejší papež. Fuks si ale společné soužití velmi rychle rozmyslel a utekl. Perličkou zůstává, že i když bylo po mnoha letech manželství zrušeno papežským dispensem, Ladislav Fuks zůstal ženatý až do smrti. V tehdejší Československé republice totiž občanský rozvod vlastně nikdy neproběhl.⁸

Po tomto skandálu se vrátilo vše do starých kolejí. Ještě v tom samém roce jako se oženil, vyšel povídkový cyklus Mí černovlasí bratři, ve kterém se autor vyrovnává se ztrátou židovských přátel za druhé světové války. Fuks se dále věnoval jen psaní. V následujících letech mu vyšly romány Variace pro temnou strunu (1966), Spalovač

⁴ Gilk uvádí, že zanedlouho po narukování zkolaboval a byl diagnostikován s chronickým onemocněním ledvin. (GILK, Erik. Vítěz i poražený. 1. Vyd. Prozaik Ladislav Fuks. Brno: Host – vydavatelství, s. r. o., 2013, s. 246. ISBN 978-80-7491-056-2).

⁵ Tamtéž, s. 246.

⁶ Nakonec se o ni staral až do její smrti, tj. 11 let. (tamtéž, s. 23).

⁷ POLÁČEK, Jan. Příběh spalovače mrtvol: Dvojportrét Ladislava Fukse. 1. Vyd. Praha: Objevené portréty Plus, 2013, s. 59. ISBN 978-80-259-0221-9.

⁸ GILK, Erik. Vítěz i poražený. Prozaik Ladislav Fuks. 1. Vyd. Brno: Host – vydavatelství, s. r. o., 2013, s. 18. ISBN 978-80-7491-056-2.

mrtvol (1967), také povídkový soubor Smrt morčete (1969) a romány Myši Natálie Mooshabrové (1970) a Příběh kriminálního rady (1971). Též vyšla novela Nebožtíci na bále (1972) a v tom samém roce i próza Oslovení z tmy.

V roce 1975 mu zemřela matka a zůstal ve svém bytě sám. Nadále přetrvával v psaní (Mrtvý v pochodu (1976), Pasáček z doliny (1977), Křišťálový pantoflíček (1978)) ovšem v těchto letech poněkud vybočil ze svého jedinečného stylu psaní a přizpůsobil se tehdejší oficiální literární kritice. Nejspíše i to mu vysloužilo titul Zasloužilého umělce. Sedmdesátá a osmdesátá léta, a především vztah k totalitní moci interpretuje jeho věrný přítel Jiří Tušl v jednom z intermezz pamětí takto: „*Fuksův vztah ke komunistické moci byl přinejmenším obojaký. Na jedné straně se těšil nejruznějším poctám, využíval výhod svazového spisovatele a marně toužil po titulu národního umělce, na druhé straně se údajně režimu vysmíval [...]*“⁹

V první polovině 80. let 20. století se začal Fuks pomalu vracet ke své známé autorské poetice. Jako první dílo, které představovalo odklon od předchozí etapy, lze považovat knihu Obraz Martina Blaskowitze. Tato novela navazuje na tvorbu příběhů z doby druhé světové války a vyskytuje se zde hlavní motiv viny a trestu. Za nejvýraznější dílo z této doby se dá považovat rozsáhlý historický román Vévodkyně a kuchařka z roku 1983.

Přelom následujícího desetiletí neprožíval Fuks nejlépe. Změna politického systému v republice ho definitivně připravila o možnost stát se národním umělcem. Nová doba pro něj začala být až příliš chaotická a zmatečná, a tak se každým dnem více uchyloval k samotárství ve svém bytě. Psaní se už, nejspíše ze zdravotních důvodů, kdy už nedokázal udržet syžet příběhu v hlavě, nevěnoval. Jeho poslední pokus o román s názvem Podivné manželství paní Lucy Fehrové skončil nedokončený. Za poslední psaný počín z konečných let jeho života můžeme považovat jeho paměti Moje zrcadlo, ke kterým ho přiměl jeho přítel Jiří Tušl. Ten je po Fuksově smrti zredigoval a dopsal svou část (tj. pět vysvětlujících pasáží – intermezza) ... a co bylo za zrcadlem.

Ladislav Fuks zemřel 19. srpna roku 1994 ve svém bytě v Praze-Dejvicích. Bohužel v něm byl nalezen až dva dny po smrti.

⁹ FUKS, Ladislav a Jiří Tušl. Moje zrcadlo... a co bylo za zrcadlem. 2. Vyd. Praha: Mladá fronta, 2007, s. 306-307. ISBN 978-80-204-1688-9.

1.2 Dílo

Ladislav Fuks se do paměti veřejnosti vepsal především románem *Spalovač mrtvol*. Ovšem při bližším zkoumání jeho díla by neměla být opomenuta také jeho oblíbená židovská tematika a psychologicky laděné romány.

Fuksova prozaická díla bývají řazena k druhé vlně válečné literatury. A to hlavně díky častému tématu židovství, holocaustu a problematice okupace země. Jsou též často vnímána jako výpovědi o krizi lidskosti. Je v nich znát nepřekonatelná síla člověka, který se snaží odolat zlu v i v té nejkřutější formě. Mezi hrdiny tak mnohdy můžeme vídat bezbranné jedince, kteří již nejsou schopni čelit temné realitě, a tak propadají do úzkostí a panického strachu.¹⁰ V některých knihách si pozorný čtenář může povšimnout i poměrně skrytých, autobiografických prvků, jako je například skrývaná homosexualita a složitý vztah s otcem.

V knize *Vítěz i poražený* je fikční svět jeho próz popsán jako panoptikum, ve kterém jsou jeho entity velmi pečlivě rozestavěny a opakovaně se vyskytují ve stejných či podobných konfiguracích. Většina postav, mimo to, že je určitým způsobem psychicky zdeptaná, se vyznačuje zvláštností zevnějšku nebo chování. Toto vystupování může čtenáře odkazovat až k nadpřirozenu a pocitům hrůzy.¹¹

Postavy jednotlivých děl lze též vnímat jako osoby s určitým typem masky autora, která plní svou danou funkci. Tyto jednotlivé funkce vymezil Aleš Kovalčík do čtyř podtypů. Jako první uvádí skrývání autora, druhá je čistě signalizační a souvisí především s vývojem postavy a jejím momentálním vnitřním rozpoložením. Třetím typem je funkce alegorická a je úzce spojena s tou předchozí. Postavy metaforicky zastupují nějakou vlastnost. A podle ní se také mění jejich tvář a podoba. Poslední čtvrtá maska představuje autorovu schopnost přetvořit fikční svět až na dětský způsob.¹² Tuto typologii masek lze využít při podrobném rozboru děl a konkrétní charakteristice postav.

Klíčová témata Fuksovy tvorby vymezila i Drahomíra Vlašínová ve *Slovníku české literatury po roce 1945*. Řadí mezi ně tedy především strach, úzkost jedince,

¹⁰ GILK, Erik. *Vítěz i poražený*. Prozaik Ladislav Fuks. 2. Vyd. Brno: Host – vydavatelství, s. r. o., 2013, s. 12. ISBN 978-80-7491-056-2.

¹¹ Tamtéž, s. 13.

¹² KOVALČÍK, Aleš. *Tvář a maska*. Postavy Ladislava Fukse. 1. Vyd. Jinočany: Nakladatelství H&H Vyšehradská, s. r. o., 2006, s. 9-11. ISBN 80-7319-062-1.

vědomí blížící se katastrofy, bezpráví a vyčleněnost ústřední postavy z běhu okolní společnosti.¹³ Tato témata jsou součástí téměř všech příběhů.

U Fuksova díla je také velmi časté opakování motivů či frází. Ty se prolínají buď celým dílem, nebo alespoň významnou částí (ve *Spalovači mrtvol* lze například zaregistrovat opakující se postavu různolící dívky v černých šatech, která se objevuje postupně v téměř celém příběhu – viz „*Pan Kopfkringl zahlédl v první řadě jakousi starší ženu v brýlích, právě si nahýbala z pultitru, a o kus dál nějakou mladou různolící dívku v černých šatech vedle mládence.*“).¹⁴

Z těchto poznatků si tedy můžeme povšimnout toho, že se Fuks snažil dát do svých děl kousek sebe a své citlivé duše. Vždy se mu podařilo udělat z obyčejného světa neobyčejný a ze zdánlivě nezajímavých postav osobnosti, které překonají sami sebe a často jdou až za hranice svých možností. Poetika jeho jednotlivých děl je v českém diskurzu velmi jedinečná a poutavá dodnes.

1.2.1 Pan Theodor Mundstock

Nyní se dostaneme k vybraným dílům. Ta budou v chronologickém pořadí jednotlivě interpretována.

Pan Theodor Mundstock je první oficiálně vydaná kniha od Ladislava Fukse. Jako první ji vydalo nakladatelství Československý spisovatel v roce 1963. Kniha si ihned získala své čtenáře i kladná hodnocení kritiků.

V příběhu, který se odehrává v období protektorátu, se setkáváme s židem Theodorem Mundstockem. Ten je propuštěn z práce v kanceláři a je nucen zametat ulice. Změnou povolání trpí především po psychické stránce, kdy výsledkem je jeho alter ego „stínek“ Mon. Mundstocka lze vnímat jako rozdvojenou osobnost. V prostorách svého bytu trpí halucinacemi a panickým strachem z předvolání k transportu. Ovšem své přátele dobrosrdečně ujišťuje o konci války, který se jistě blíží. Zlom začíná v momentě, kdy chytře vyřeší úklid ulice přeplněné odpadky. Uvědomí si, že je nesmírně praktickým člověkem a nemá se vlastně čeho bát, když se pečlivě připraví. Začíná si tedy ve svém bytě nacvičovat situace, které by mohly nastat v koncentračním táboře či při transportu. Učí se spát na prkně, zdvihat kufr nebo snášet

¹³ VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. Slovník české literatury po roce 1945.[online]. 1995. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=325&hl=fuks+> [cit. 2021-02-15].

¹⁴ FUKS, Ladislav. *Spalovač mrtvol*. 7. Vyd. Praha: Odeon, 2017, s. 71. ISBN 978-80-207-1778-8.

políčky od vojáků. Postupem času jeho přátelé v okolí buď páchají sebevraždy, nebo už odjeli transportem. Z okruhu známých Mundstockovi zbývá už jen malý Šimon Štern, ke kterému má velmi blízko. V den jejich společného transportu skončí pan Mundstock pod koly vojenského auta přímo před shromaždištěm osob a zemře. V tento moment také úplně mizí Mon, který splyne se Šimonem.

Postava Mona je v knize velmi důležitým motivem. Už od začátku knihy je nám jasné, že s panem Mundstockem není něco v pořádku. Jeho alter ego se objevuje už na první straně knihy. Ovšem racionální vysvětlení proč, se čtenář dozvídá až téměř ke konci. V Gilkově knize se můžeme dozvědět, že Mon vznikl rozštěpením Mundstockovy schizofrenní mysli. V jeho životě se objevuje záhy po okupaci země nacistickou armádou ([...] „*od doby, kdy sem vtrhli Němci*“ [...]).¹⁵ Mon je ztělesněním Mundstockových úzkostí z norimberských zákonů a panického strachu z jeho budoucí existence. Můžeme ho vnímat jako někoho, bez koho Theodor nedokáže být a v těžkých chvílích se mu stává spojencem. Není ovšem jediným tvorem, se kterým Mundstock rád ve svém bytě promlouvá. Lze si všimnout i slípku, která je s vysokou pravděpodobností ve skutečnosti holubem. Tito dva tvorové se v knize objevují jako opakující se motivy, které ke konci příběhu (nebo v průběhu – slíпка) zmizí.¹⁶

1.2.2 Mí černovlasí bratři

Druhou zde interpretovanou knihou je soubor šesti povídek Mí černovlasí bratři. Tato kniha byla poprvé vydána v roce 1964. Avšak z datace na konci poslední povídky (1958) vyplývá, že Mí černovlasí bratři byli napsáni dříve než Pan Theodor Mundstock. Z tohoto pohledu se tedy jedná o autorovu prvotinu.

Knihy se skládá ze šesti povídek. Jmenovitě – První den školy, Kchonyho cesta do světa, Koruna pro Arnsteina, Dívka ze Safedu, Katzovy cypřiše a hvězdy a Nedohořelá svíčka. Povídky jsou mezi sebou provázány stejnými postavami, a to skupinou kamarádů, kdy část z nich je židovského původu. Ústřední postavou je malý Michael, který je Čech, ale se svými přáteli v těžkých dobách silně soucítí.

¹⁵ FUKS, Ladislav. Pan Theodor Mundstock. 2. Vyd. Praha: Odeon, 2015, s. 8. ISBN 978-80-207-1644-6.

¹⁶ GILK, Erik. Vítěz i poražený. Prozaik Ladislav Fuks. 1. Vyd. Brno: Host – vydavatelství, s. r. o., 2013, s. 26-28. ISBN 978-80-7491-056-2.

Michael v knize nezprostředkovává vyprávění. Můžeme ho vnímat jako prostředníka, přes kterého, díky jeho reflexi, vnímáme zobrazované události.¹⁷

Kromě jedné povídky je kniha také sjednocena prostorem.¹⁸ Datace děje povídek není přesně určena, ale z textu jde dobře odhadnout, o jaký časový úsek se jedná. V první kapitole První den školy, kdy nový učitel zeměpisu naráží na politickou situaci větou: „[...] že už Sudety vrou a hoří, [...]“, jde poznat, že se jedná o září roku 1938. V ostatních částech knihy se děj posouvá až do roku 1941.

Tento povídkový cyklus nepojednává o druhé světové válce jako takové, jde zde o zobrazení tragédie židovského národa. Ta je vylíčena postupnou ztrátou židovských kamarádů, což Michaelova citlivá duše nesnáší dobře. Jeho židovští přátelé se potýkají s šikanou a utlačováním kvůli svému původu už od začátku příběhu. O to se postaral nový učitel zeměpisu, který rád dává najevo své nesympatie. Pro chlapce se stal symbolem strachu a tyranie. Nakonec končí ve stavu pomatení smyslů v bohnickém ústavu, kde zemře. V poslední kapitole knihy Nedohořelá svíčka se Michael po válce vydává k jeho hrobu. V tento moment je zde prezentována myšlenka, že smrt si nevybírání a přijde za každým bez rozdílu původu.

„Byl to malý, zelenou trávou porostlý hrob, lehce se propadající, zpívala za ním pěnkava. Byl mrtev jako mí černovlasí bratři z třídy, David Kohn, Pavel Arnstein, Mojžíš Katz a jeho sestra Ester, které nenáviděl, týral, sužoval a mučil, ale na jeho hrobě alespoň rostla tráva a za ním zpívala pěnkava. Na černém plišku nad jeho jménem bylo stříbrně napsáno: Requiescat in pace. Smutek byl žlutý a šesticípý jako Davidova hvězda...“¹⁹

1.2.3 Cesta do zaslíbené země

Novela Cesta do zaslíbené země byla poprvé uvedena v knize Smrt morčete, což je soubor deseti próz z roku 1969. Samotná Cesta do zaslíbené země je datována k roku 1967. O tom, že byl příběh úspěšný, není pochyb. Byl přeložen hned do několika jazyků.

¹⁷ Tamtéž, str. 39.

¹⁸ Děj se odehrává kromě čtvrté povídky v Praze. Není už ale nikde blíže specifikováno, kde.

¹⁹ FUKS, Ladislav. Mí černovlasí bratři. 1. Vyd. Praha: Československý spisovatel, 1964, str. 111.

Děj příběhu je vcelku prostý a v jistých momentech²⁰ nám může připomínat dílo Arnošta Lustiga Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou. Na začátku děje se setkáváme se skupinou zámožných vídeňských Židů a skromného rabína Mojžíše Aschera, kteří se vydávají lodí na cestu za lepší budoucností. Na draze vykoupené pramici přehají před nacisty z Rakouska až do svého vysněného cíle. Každý účastník má sice namířeno jinam, avšak první část cesty zažívají společně. Z počátku putování poklidně plyne, vše je bez problémů. Po krátké době ale dojde k poruše motoru. I když mají příkaz nikde nezastavovat, jsou nuceni tak udělat. Třikrát se snaží přistát, třikrát jsou zahrnutí zpět na řeku. Zastaví u opuštěného břehu s prakticky nedotknutou přírodou. Po opravě motoru se chtějí vydat zpět na vodu, ale zjistí, že hladina vody klesla a loď stojí na suchu. Snaží se loď přesunout k vodě, avšak síly postupně ubývají, až nezbude žádná. Dochází jim zásoby, síly i chuť k životu. Jediným cestujícím, který se snaží myslet pozitivně, je rabín Ascher. Čím více se jejich cíl vzdaluje, tím více propadají skepsi. Postupně jednotliví účastníci umírají, nebo si berou život dobrovolně. Poslední hrstku v čele s rabínem objeví duchovní z nedalekého města. Ten jim nabízí pomoc a přístřeší, ale odmítají. Cesta do zaslíbené země je pro ně tak blízko. Tam nahoře. Všichni ještě živí cestující volí dobrovolnou smrt, která je v knize vyličeána rozestoupením řeky, do které kráčí.

V příběhu je velmi dobře vyobrazena motivická výstavba. Aniž bychom účastníky děje nějak více zkoumali, lze si povšimnout jejich návyků, kterých se nevzdají za žádnou cenu. Dále také velmi lpí na zdánlivě nesmyslných věcech, které do poslední minuty nepustí z ruky. Kerstorffovi ochraňují recept na banánový krém, Festanovi Rembrandtův obraz a paní Salingerová je fixována na svůj gramofon s deskami. Tyto předměty a vzorce chování pro ně představují jistotu, kterou měli před začátkem plavby a také ve kterou doufají po dosažení svého cíle.²¹

²⁰ Například tím, že postavy se také vydaly na cestu, u které nikdo neví, zda dopadne dobře. Dalším podobným rysem díla je vykoupení nadějně, ale nejisté budoucnosti Ovšem narozdíl od Lustigova díla zde Židé nekončí v rukou nacistů, ale jsou dobrovolně poraženi přírodou.

²¹ GILK, Erik. Vítěz i poražený. Prozaik Ladislav Fuks. 1. Vyd. Brno: Host – vydavatelství, s. r. o., 2013, s. 91-92. ISBN 978-80-7491-056-2.

2 Spalovač mrtvol

2.1 Knižní podoba

Spalovač mrtvol byl poprvé vydán v roce 1967 v pořadí jako už čtvrtá próza Ladislava Fukse. Jedná se o psychologický horor s groteskními prvky. Z počátku se kniha nesečkala s příliš vřelým přijetím, jak možná autor předpokládal. Nedočkala se ani přívětivých recenzí. Například Jiří Opelík nebo Milan Suchomel příběh označovali jako předvídatelný a mechanický. Postupem času si ovšem příběh zaměstnance krematoria našel velké množství příznivců a stal se z něj nejznámější příběh autora. K propagaci příběhu jistě přispěl i film natočený na motivy knihy od Juraje Herze. Ten se dá dodnes považovat za klenot československé kinematografie.

2.1.1 Děj

Děj příběhu se odehrává v Praze, v době před, během a krátce po skončení druhé světové války. Hlavní postavou je Karel Kopfrkingl, zaměstnanec krematoria. Svou práci bere jako poslání a je s ní nadevše spokojen. Se svou rodinou žije spořádaný a ukázkový život, který se místy může zdát až podezřelý. Tuto idylku postupně narušuje politická situace v zemi a návštěvy Karlova přítele Williho Reinka. Je přesvědčeným nacistou a snaží se přivést na svou stranu i Kopfrkingla. Ten se ukáže jako lehce manipulovatelný a postupně Reinkovy názory bere za své. Vše vrcholí oběšením vlastní manželky – poloviční Židovky, špehováním židovské pražské komunity a následně vraždou syna. Jedinou dceru Zinu ochrání před smrtí otcovo náhlé propuknutí šílenství, kdy se mu zjeví tibetský velvyslanec a vyzývá ho, aby se ujal trůnu ve Lhase. Karel Kopfrkingl je odvezen do ústavu pro duševně choré. Přesvědčení, že vše dělal v zájmu dobra, ho neopouští ani po konci války, kdy ze svého pokoje vidí plné vlaky lidí vracejících se z koncentračních táborů, mj. i své sousedy a známé.

2.1.2 Postavy

V příběhu se setkáváme převážně s rodinou Kopfrkinglových, jejich přítelem Willim Reinkem. Ostatní postavy v díle plní vedlejší a epizodní funkci.

Karel Kopfrkingl – hlavní hrdina knihy, podivín, zaměstnanec krematoria, prezentuje se jako vzorný manžel, vlastenec, otec

Kopfrkingl se čtenáři představí sám už na prvních stránkách knihy. Fuks ho totiž záměrně nechává bilancovat svůj život u příležitosti výročí seznámení s manželkou. Dovídáme se o něm tedy především dvojitě druh informací. Nejprve nám jsou vylíčeny podmínky, v jakých hrdina a jeho rodina doteď žili. Víme tedy, že je sedmnáct let ženat s krásnou černovlasou ženou, má dvě děti – dceru a syna, vydělává slušné peníze a poklidně si žijí ve svém krásném bytě. Druhým typem informací jsou informace o hlavní postavě jako takové, o její povaze. Především to, že je spořádaný manžel a otec, který stále nemá pocit, že dělá pro svou rodinu dost.²²

Na první pohled se může zdát, že je to vcelku nekonfliktní, sentimentálně smýšlející maloměšťák, který je poznamenán svým povoláním. Je též znalcem knihy o Tibetu a zarytý abstinents a nekuřák.²³ Právě kniha o Tibetu je pro něj jakousi modlou, ze které převzal svou ideologii o smrti a kremaci.

S proudem děje se postava pana Kopfrkingla mění vlivem přítele Williho v bezcitné monstrum. Své zvláštnosti Kopfrkingl nahrává například tím, že se téměř neustále usmívá. V knize od Aleše Kovalčíka, kde je nazván „*usměvavé monstrum*“²⁴, je Kopfrkinglův úsměv označený jako desémantizovaný, tedy významově prázdný. Je za něj možno skrýt vlastně všechno, včetně vraždy. Funkcí úsměvu je především vyjádřit Kopfrkinglovu spokojenost s vlastním životem a světem okolo. Avšak skrývá se pod ním i potlačovaná ctižádost, jejíž důsledky jsou pro nejbližší rodinu fatální.²⁵

Dalším jeho typickým rysem je až nadbytečné užívání přívlastků nebeská, něžná, čarokrásná či nadoblačná. S těmito výrazy se setkáváme ihned od začátku a přidávají příběhu na jedinečnosti. Vedle těchto přívlastků si lze všimnout i Kopfrkinglovy tendence nazývat osoby či místa jinými jmény. Sám sobě si nechává říkat křestním jménem Roman, manželce Marii Lakmé, krematoriu zase chrám smrti. I restauraci U Hroznýše přejmenoval na U Stříbrného pouzdra („*víte, řekne-li se hroznýše, je to jasné [...]. Ale stříbrné pouzdro, to je tajemství. Do poslední chvíle*

²² KOŘÍNKOVÁ, Drahomíra. Motivická výstavba Spalovače mrtvol. Česká literatura. [online]. 1977, r. 25, č. 6, s. 532. Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=CesLit/25.1977/6/532.png> [cit. 2021-02-17].

²³ BUBENÍČEK, Petr. Tematizace bestiality ve Fuksově Spalovači mrtvol. Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, řada literárně bohemistická. [online]. 2002, r. 50, č. 4, s. 125. Dostupné z: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/104895/V_BohemicaLitteraria_04-2001-1_19.pdf?sequence=1 [cit. 2021-02-17].

²⁴ KOVALČÍK, Aleš. Tvář a maska. Postavy Ladislava Fukse. 1. vyd. Jinočany: Nakladatelství H&H Vyšehradská, s. r. o., 2006, s. 93. ISBN 80-7319-062-1.

²⁵ Tamtéž, s. 94.

nikdo neví, co takové pouzdro skrývá, až když ho dokonale otevře a podívá se [...]“).²⁶ Ukazuje to jeho snahu přizpůsobit svět okolo sebe k obrazu svému.

Marie Kopfrkinglová – manželka hlavního hrdiny

O Marii, kterou její manžel neoslovuje jejím pravým jménem, nýbrž přezdívkou Lakmé, se v knize příliš nedozvíme. S manželem se seznámili před sedmnácti lety v zoo u leoparda a díky bohatému věnu a podpoře tety ze Slatiňan si žijí jako rodina na vysoké úrovni. Čtenáři se také může zdát, že v určitých okamžicích má ze svého manžela strach a velký respekt. Jinak se prezentuje jako vzorná manželka a přispívá tím tak k prezentaci bezchybné a spořádané rodiny. Petr Bubeníček ve své práci upozorňuje, že Marie a jejich dvě děti jsou černovlasí. Černé vlasy mají stejně jako v knize Mí černovlasí bratři odkázat na jejich židovský původ.²⁷ V průběhu děje následně zjistíme, že Marie je poloviční Židovka a děti Milivoj a Zina čtvrtěční, což v budoucnosti vede k jejich záhubě.

Zina a Milivoj Kopfrkinglovi – sourozenci, děti Karla a Marie

Zina je v knize prezentována jako „*černovlasá a krásná*“²⁸. Hraje na klavír, brzy si najde chlapce, skvěle zapadá do ideálu spořádané rodiny.

Milivoj je oproti všem trochu jiný. Rád se toulá, je plachý a citlivý. S příchodem Williho se jeho chování zdá, především jeho otcí, jako zbabělé a změkčilé.

Willi Reinke – Karlův přítel z války

Willi v díle vystupuje spíše epizodně, ovšem je velmi důležitou postavou. Kvůli jeho nátlaku se snadno ovladatelný Kopfrkingl přidává na stranu nacistů. Ve svém projevu je velmi přesvědčivý a vytrvalý. Gilk o Reinkovi trefně uvádí, že: „*Willi Reinke tu sehrává úlohu jakéhosi zprostředkovatele, který spalovači umožní uvědomit si svou životní šanci, tedy možnost s poměrně malým rizikem a úsilím dosáhnout ráje pro sebe už na zemi.*“²⁹

²⁶ FUKS, Ladislav. Spalovač mrtvol. 7. Vyd. Praha: Odeon, 2017, s. 9. ISBN 978-80-207-1778-8.

²⁷ BUBENÍČEK, Petr. Tematizace bestiality ve Fuksově Spalovači mrtvol. Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, řada literárně bohemistická. [online]. 2002, r. 50, č. 4, s. 125. Dostupné z: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/104895/V_BohemicaLitteraria_04-2001-1_19.pdf?sequence=1 [cit. 2021-02-17].

²⁸ FUKS, Ladislav. Spalovač mrtvol. 7. Vyd. Praha: Odeon, 2017, s. 10. ISBN 978-80-207-1778-8.

²⁹ GILK, Erik. Vítěz i poražený. Prozaik Ladislav Fuks. 1. Vyd. Brno: Host – vydavatelství, s. r. o., 2013, s. 76. ISBN 978-80-7491-056-2.

Toto Karlovi velmi imponuje, poněvadž kvůli své zálibě v knize o Tibetu je pro něj ráj a dobro důležitou součástí šťastného života.

2.1.3 Kompozice díla

Kniha se skládá z patnácti kapitol, které jsou označeny jen čísly. Jednotlivé kapitoly na sebe navazují a dodržují tak chronologickou posloupnost. Dají se též rozdělit do tří částí podle toho, kde se odehrávají. Dle tohoto rozdělení pak lze vnímat kapitoly, které se odehrávají u Kopfrkinglů doma, v krematoriu a v exteriéru.³⁰ Každá tato skupina kapitol se vyznačuje daným specifickým chováním hlavního hrdiny.

Dají se také rozdělit na kapitoly, kde je postupně představena celá rodina a jejich přátelé (převážně kapitoly 1-7), dále další část, a to podlehnutí a započnutí proměny Kopfrkingla v nástroj nacistické propagandy (kapitoly 8-11), poslední čtyři kapitoly jsou vyvrcholením přeměny hlavní postavy.

Příběh je vyprávěn v er-formě a je tvořen prakticky jen z výpovědí Kopfrkingla o sobě. Jak uvádí ve své práci Drahomíra Kořínková, tak hlavní hrdina vede neustále k někomu zdoluhavou řeč, nebo spíše proslov, kdy komentuje veškeré maličkosti okolo. Vypovídá se též ze svých pocitů a názorů. Ve své řeči dost často přeskakuje z jednoho na druhé. Tyto sáhodlouhé promluvy jsou v knize prolomeny sedmou kapitolou, kde se začínají objevovat i Kopfrkinglovy poznámky, které si šeptá jen pro sebe. Tyto poznámky jsou náznakem jeho neupřímného chování.³¹ Vypravěč se vyskytuje jen v popisných pasážích (*„Doktor Bettelheim bydlil se svou starší krásnou chotí, synovcem Janem a hospodyní Anežkou Zelenou nad Kopfrkinglovými, nad jídelnou Kopfrkinglových měl starý lékař ordinaci, ale patřil mu ještě byt vedlejší.“*³²).

2.1.4 Motivy díla

Kniha Spalovač mrtvol je plná především tzv. leitmotivů. Tím jsou myšleny především pravidelně opakující se dominantní motivy. Mají často klíčovou funkci pro

³⁰ Tamtéž, s. 67.

³¹ KOŘÍNKOVÁ, Drahomíra. Motivická výstavba Spalovače mrtvol. Česká literatura. [online]. 1977, r. 25, č. 6, s. 534. Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=CesLit/25.1977/6/532.png> [cit. 2021-02-28].

³² FUKS, Ladislav. Spalovač mrtvol. 7. Vyd. Praha: Odeon, 2017, s. 42. ISBN 978-80-207-1778-8.

interpretování literárních děl. Druhou důležitou funkcí je jejich schopnost přiblížit charakteristiku dané literární postavy či prostoru.³³

Nejčastější takto se opakujícími motivy jsou mladá růžolíci dívka v černých šatech, starší žena v brýlích a sklenici piva, manželský pár, kdy muž je tlustý a v tvrdém klobouku a žena má dlouhé péro na klobouku. Dále starší tlustý muž s červeným motýlkem a bílým límcem. Jednotlivé postavy, jako například růžolíci dívka, či muž s motýlkem zastupují v knize několik postav. Růžolíci dívku v černých šatech tak vidáme velmi často, prakticky v každé mladé ženě, která jde okolo. Muž s červeným motýlkem je obsluhou výtahu na Petříně, prodavačem lístků, ale i rozhodčím v boxu.

Až na dvojici manželů vystupují všechny tyto postavy pasivně a téměř nemluví. Tyto strnulé figury do jisté míry podtrhují atmosféru příběhu a zdůrazňují groteskní stereotyp života, kde se stejné situace opakují neustále dokola.³⁴

Manželský pár je zcela jistě ze všech leitmotivů knihy tím nejvýraznějším. Žena totiž vždy velmi emocionálně a nahlas komentuje dění okolo, zatímco se jí její manžel snaží uklidnit, aby nedělala ostudu. Tato její tvrzení jsou ale vždy pravdivá, ovšem jejich pravost se ukáže až po nějaké chvíli.

„Do lázní,“ zvolala návštěvnice s pérem na klobouku, točíc se po lidech, „jestlipak tam bude taky voda a pára.“

„Nebud' blbá,“ osopil se na ni tlustý, který ji provázel, a strčil do ní, „koukej se a mlč, nejseš v prádelně. Seš v panoptiku, všechno je tu z vosku.“

Prošli pod závěsem a ocitli se v kumbálu s dřevěnými umyvadly, škopky, káděmi, vanami a vědry. [...] „Jsme v lázních Na Františku poblíž domku rasa,“ ráčkovala rychle majitelka, „chodí sem hosti, aby měli čisté tělo a kvetla jejich krása.“³⁵

Dalším motivem knihy je smrt. Už jen to, že pan Kopfrkingl pracuje v krematoriu, nechal si svázat zákon o kremaci nebo má ve svém bytě vyvěšenou tabulku s časy kremací, kterou láskyplně nazývá „*jízdní řád smrti*“, napovídá, že smrt je v jeho životě všudypřítomná. Pan Kopfrkingl též nadělí rodině poněkud zvláštní vánoční dary (Zině noty Chopinova Smutečního pochodu, Milimu bílé auto s červeným

³³ Pedagogická fakulta MU. Slovník literárních pojmů. Heslo: Leitmotiv. [online]. Dostupné z: https://www.ped.muni.cz/weng/literatura/items/items_all.html [cit. 2021-02-28].

³⁴ KOŘÍNKOVÁ, Drahomíra. Motivická výstavba Spalovače mrtvol. Česká literatura. [online]. 1977, r. 25, č. 6, s. 536. Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=CesLit/25.1977/6/532.png> [cit. 2021-03-02].

³⁵ FUKS, Ladislav. Spalovač mrtvol. 7. Vyd. Praha: Odeon, 2017, s. 19-20. ISBN 978-80-207-1778-8.

křížem, černý polštář se zlatými a stříbrnými střapci a také knihu Smrt v pralese). Tento motiv je v knize také často spojován s černou barvou, nebo černo-zlatou kombinací.

Posledním výrazným motivem je buddhismus. Ten je převážně představen knihou o Tibetu, která je pro Kopfrkingla modlou. Je jí uchvácen a našel v ní svou ideu o smrti a následné reinkarnaci duše. Tato myšlenka je prezentována tak, že každý tvor bude reinkarnován a zvířata a lidé si jsou rovni – nejvíce si toho lze povšimnout ve zvířecích příjmeních zaměstnanců krematoria (Fenek, Lišková, Pelikán, Zajíc, Beran). Motiv buddhismu je vyobrazen i v závěru knihy, kdy Kopfrkingla navštíví velvyslanec z Tibetu, aby se stal následovníkem samotného Dalajlámy.

2.2 Filmová adaptace

Filmové zpracování knihy Ladislava Fukse se začalo natáčet v roce 1968 a první premiéra proběhla 14. března roku 1969. Z politických důvodů byl ale film hned po premiéře uložen do trezoru až do roku 1990. Režisérem se stal Juraj Herz, kterého zpočátku zaujal hlavně název díla a až poté obsah.³⁶ Celému natáčení předcházela tvorba scénáře. Juraj Herz ho tvořil společně s autorem díla Ladislavem Fuksem. Přepisování a projednávání podoby filmu jim společně zabralo dva roky. Herz nebyl úplně spokojen s literární předlohou a chtěl ji do filmové podoby upravit. Fuks režisérovi s nadšením přenechal téměř úplnou svobodu tvorby.³⁷ V konečné verzi je filmová podoba se svou literární předlohou velmi podobná, ale lze tam spatřit několik odlišností.

Herz do hlavní role obsadil Rudolfa Hrušínského. Ten nejdříve roli odmítal, a to kvůli Herzovu technickému scénáři, který byl na rozdíl od ostatních režisérů až příliš rozsáhlý (cca 1 200 záběrů oproti obvyklým 400). Po dlouhém přemlouvání nakonec roli přijal a stala se jeho jednou z nejslavnějších.³⁸ Mezi další slavné české herce, kteří si ve filmu zahráli, patří Vlasta Chramostová, která hrála Lakmé a také Ilja Prachař. Ten se stal Willim Reinkem, který je ovšem přejmenován na Waltera.

³⁶ VOLF, Petr. Mám hrůzu rád. Reflex, 2009-07-23.[online]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20090203132333/http://jedinak.cz/stranky/txtherz.html> [2021-03-02]

³⁷ Tamtéž

³⁸ Na plovárně: Juraj Herz, 2006. [online]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1093836883-na-plovarne/205522160100032-na-plovarne-s-jurajem-herzem> [cit. 2021-03-02]

Filmem se velmi proslavila i budova pardubického krematoria, která svým vzhledem perfektně zapadá k buddhistickému smýšlení hlavního hrdiny. Vedle Pardubic se natáčelo i v pražském krematoriu ve Strašnicích a v Plzni.

2.2.1 Děj filmu

Hororový příběh s prvky komedie začíná stejně jako v knize při návštěvě zoologické zahrady a promluvou pana Kopfrkingla o své požehnané rodině. Poprvé se zde setkáváme s panem Straussem, který se stane Kopfrkinglovým agentem. Scéna končí pohledem na obraz celé rodiny zhlížející se ve zpětném zrcadle.

Druhá scéna se odehrává v restauraci U Stříbrného pouzdra, která díky živé hudbě připomíná spíše kavárnu. Pan Kopfrkingl zde s panem Straussem probírá okolnosti jejich pracovního paktu a poprvé se zde setkáváme s Reinkovými. Objevují se zde i první leitmotivy příběhu – a to tlustý muž se ženou s pérem, starší žena s pivem, mladý pár a kniha o Tibetu.

Z restaurace se film plynule přesouvá do obchodu s obrazy, kde pan Kopfrkingl koupí dvě malby a nechává si zarámovat zákon o kremaci. Po příchodu domů umístí obrazy a přichází na návštěvu Reinkovi. Kopfrkingl předčítá z novin a zahajuje svůj klasický monolog, když mu Walter skočí do řeči a začne mluvit o nacistických ideálech. Kopfrkinglovi jsou jeho řečmi zaskočení a snaží se obhájit svůj český původ. Ovšem po jejich odchodu vytýká Kopfrkingl Milimu jeho neznalost němčiny.

V další scéně ukazuje pan Kopfrkingl chod krematoria novému zaměstnanci panu Dvořákovi. Ten je z nového zaměstnání, kde se smrt bere jako samozřejmost a běžná rutina, zaskočen a nahání mu strach, který tlumí cigaretami. Děj se dále přemísťuje na pouť, kde se všichni kromě pana Kopfrkingla dobře baví. Tomu se zvedne nálada až ve chvíli, když vezme rodinu do panoptika, kde je evidentně ve svém živlu.

Poté se příběh přenáší do ordinace doktora Bettleheima, který se zaměřuje na pohlavní choroby. Bydlí ve stejném domě jako hlavní hrdina. Lékař mu jako vždy vyvrací jakékoliv onemocnění a nechápe, proč ho navštěvuje. Kopfrkingl vše svádí na svou práci v krematoriu a starost o svou Lakmé. Od lékaře se vydává rovnou do práce, kde se setkává s panem Fenkem, morfinistou a uklízečkou Liškovou, kterou vyděsí nabídkou schůzky.

Po práci se pan Kopfrkingl vydává do masérského salonu, nevěstince, kde je pravidelným zákazníkem. Každý první čtvrtek v měsíci si užívá se ženou, která je velmi podobná Lakmé.

Následující den se v krematoriu zaměstnanci baví o politické situaci v zemi, se kterou jsou velmi znepokojeni. Pan Kopfrkingl obsazení pohraničí nevěnuje velkou pozornost a raději se zabývá svou prací. Především kontrolou správné přípravy mrtvoly slečny Čárské a následným výkladem o smrti panu Dvořákovi. Odpoledne se koná oslava Zininých narozenin, kde nechybí opětovný monolog, tentokrát o smrti zvířat a reinkarnaci, čtení z novin a hudba.

Příští scéna se odehrává na boxu, kam se pan Kopfrkingl vydal společně s Milim a Walterem. Ten považuje box za tvrdý, bojový a správný sport pro silné muže. V hledišti se objevuje i manželský pár, starší dáma s pivem a tajemná dívka v černých šatech. Neklidný boxerský výjev je vystřídán idylickým pohledem na přípravy o Štědrém dni. Před štědrovečerní večeří navštíví rodinu Reinke, který opět vyzdvihuje německou říši a kapku čisté germánské krve v Karlově těle. Přinese přihlášku do NSDAP a naléhá na něj, aby se zúčastnil židovské schůze a vyzvěděl jejich smýšlení do budoucna. Svůj nátlak zesiluje i fotkami společnic, které mají v Casinu členové strany k dispozici.

O další návštěvě doktora Bettleheima se pan Kopfrkingl zajímá, zda má českou, či německou krev. Na tuto otázku mu ale není lékař schopen odpovědět a tvrdí, že v krvi není rozdíl. Cílem Kopfrkinglovy návštěvy je ale věc jiná, a to zjištění informací o židovské slavnosti, na kterou pak bude pozván. Při oslavě však vnímá především náboženský zpěv a ne informace, které má předat Reinkovi, a tak mu později vše odkývá. Walter ho za to pozve do Casina, které Kopfrkingl vnímá jako ráj na zemi. Při obveselování prostitutkami udává spolupracovníky krematoria, pana Strausse, a dokonce i lékaře Bettleheima. Radostné povyražení pro Kopfrkingla končí v momentě, kdy Walter veřejně prohlásí, že židovský původ má i Lakmé. Kopfrkingl je zaskočen a ostatní muži ho přesvědčují, že už pro něj není hodna.

Návštěva Casina zvýší Kopfrkinglovi sebevědomí a přidá mu na pocitu důležitosti. Tyto nově nabyté vlastnosti dává okolí najevo. Například tím, že přijde pozdě do práce, což u něj nebylo zvykem. Také odbyde morfinistu Fenka a pana Vrátu,

kteří jsou jeho chováním překvapeni. Při odchodu z práce je svědkem zatknutí gestapem ředitele a ostatních zaměstnanců, o kterých se zmínil v Casinu.

V následující scéně si Mili a Zina balí zavazadla na cestu k tetě do Slatiňan. Kopfrkingl nalezne v Miliho věcech fotografii boxera a je potěšen, že se s ním chlapec stýká. Avšak po zjištění, že jeho boxerský kamarád chce používat svou sílu proti Němcům, je velmi znepokojen. Když děti odjíždí pryč, zůstává s Lakmé sám doma. Na oslavu jeho povýšení na ředitele krematoria si dělají slavnostní hostinu. Po jídle se pod záminkou rozbitého ventilátoru vydávají do koupelny, kde si Lakmé stoupne na židli, aby ho otevřela. V ten moment jí Karel dává přes krk smyčku a s úsměvem podkopává židli. Po smrti Lakmé navštíví byt tibetský velvyslanec, který Kopfrkinglovi nabízí trůn po právě zemřelém Dalajlámovi.

Na pohřbu Lakmé se smuteční proslov Kopfrkingla mění postupně v nacistický propagandistický projev. Další scéna se odehrává opět v Casinu, kde se hlavní hrdina svěřuje Reinkovi se svými starostmi ohledně Miliho. Přijde mu zženštilý a slabý. To Walter přisuzuje jeho čtvrtěčnímu židovskému původu ze strany matky. Také konstatuje, že ho kvůli jeho původu nepřijmou na německé gymnázium. Po těchto slovech se v sobotu, když v krematoriu nikdo není, pan Kopfrkingl rozhodne vzít Miliho do práce. Při procházce do krematoria potkávají synovce doktora Bettleheima a Vojtíka Prachaře - syna alkoholika. Na hřbitově zase manželský pár a mladou dívku s chlapcem. V krematoriu objevují oběšeného pana Dvořáka a rakev vojáka, která je zatlučena. Pan Kopfrkingl ji otevře a ukazuje vojáka Milimu. Poté ho za zvuku operního zpěvu zabíjí železnou tyčí a přidává do rakve k vojákovi. Po uklizení stop ho opět navštíví tibetský mnich, který připomíná, že už přišel čas, aby všechny spasil. Kopfrkingl namítá, že musí ještě spasit jednu dobrou duši – Zinu.

Po smrti Miliho je pan Kopfrkingl jmenován vedoucím tajné věci. Jedná se o výstavbu plynových komor. Kopfrkingl je tímto nápadem nadšen a má jasnou vidinu v tom, jak má vše fungovat. Nejvíce se mu na tom líbí myšlenka spasení celého světa.

Jelikož po krátké době jako ředitel krematoria končí, rozhodne se Zině ukázat své pracoviště. Při cestě městem potkávají přítele Ziny a rovněž i muže, který na hřbitově hledá svou pomatenou manželku. Kopfrkingl se chce Ziny co nejrychleji zbavit, a tak se rozhodne, že ji zabije stejným způsobem jako Miliho. Ta se však brání

a podaří se jí před otcem utéct díky jeho náhlému pomatení myslí, kdy se mu zjeví tibetský velvyslanec.

Když Kopfrkingl opouští krematorium, nastoupí do stranického auta. Po ubezpečení, že se o Zinu náležitě postarají, je mu sděleno, že jej čeká mnoho práce pro celé lidstvo. Auto odjíždí a Kopfrkingl je šťastný, protože spasí celý svět.

2.2.2 Motivy filmu

Ve filmu jsou motivy stejně důležité jako v knize. Objevují se zde ty samé, avšak na rozdíl od literární předlohy jsou zde více nápadné a zvýrazněné.

První nepřehlédnutelným motivem je mladá černošská dívka v tmavých šatech. Ve filmu vystupuje pasivně, vždy jen stojí, nic neříká a působí velmi tajemným dojmem. Objevuje se například v obchodě s obrazy, na pohřbu Lakmé, či při boxerském zápasu a odvedení zaměstnanců krematoria gestapem. Tajemná dívka se zjevuje vždy ve vypjatých situacích a jde poznat, že v její přítomnosti je pan Kopfrkingl značně nervózní. V poslední scéně filmu, kdy je Kopfrkingl odvážen do ústavu, zoufale běží za autem. Tento moment jako jediný zobrazuje Kopfrkinglovu převahu nad ní.

Dalším opakujícím se motivem je manželský pár tlustého muže a ženy s pérem. V příběhu se vždy pravidelně objevují a za velkého povyku odcházejí. Vystupují vždy společně, avšak ve scéně, když Kopfrkingl jde se Zinou hřbitovem, muž zmateně a zoufale svou ženu hledá.

Velmi častým leitmotivem je ve filmu i mladý pár tmavovlasé dívky a chlapce, který z ní nemůže spustit ruce. Objevují se jak v restauraci, tak na pohřbu Lakmé a na hřbitově. Vedle nich se vyskytuje i starší žena, která se v restauraci dožaduje rakvičky, anebo tlustý muž v motýlku. Ten se objevuje například v roli rozhodčího v boxu nebo návštěvníka salónu.

Mezi motivy lze zařadit i různé předměty. Jedná se o knihu o Tibetu, kterou Kopfrkingl nosí neustále při sobě a je za každé okolnosti připraven ji předčítat. Vedle knihy je ve filmu také často upozorňováno na železnou tyč, která stojí opřená v přípravě. Z opakovaných záběrů na ní musí být divákovi jasné, že zaujme v budoucnosti důležitou roli. V momentě, kdy pan Dvořák o tyč zavadí, je upozorněn, aby ji ponechal na místě, protože se může hodit.

Velká část filmu je věnována různým detailům. Pozornosti neunikne například fascinace pana Kopfrkingla lidskou šjí. Za zátylek bere pana Dvořáka, který je tím značně znepokojen. Obdobným způsobem znervózní paní Liškovou, když se lačně dívá na její bílý odhalený krk. Zátylku se dotýká i u svých dětí, Miliho a Ziny, při jejich společné cestě do krematoria. Druhým, hojně používaným a možná nenápadným detailem, je malý hřebínek, který pan Kopfrkingl nosí neustále u sebe. Češe s ním nejen sebe, ale i děti a hlavně mrtvol.

Mrtvých se nebojí dotknout a leckdy je mu až líto je spálit. V práci Petra Bubeníčka je jasně naznačeno, že Kopfrkinglova posedlost mrtvými hraničí až s nekrofilii. Kopfrkingl se velmi rád pozastavuje nad mrtvými těly žen a upravuje jejich drobné nedostatky. Tyto zvláštní způsoby jsou velice přesně znázorněny například u mrtvoly slečny Čárské. Její pohřeb je jako první odpoledne, tudíž nebude na slepé koleji čekat ani minutu a bude ihned spálena. To je Kopfrkinglovi evidentně líto, a tak se vydá ještě na poslední obhlídku jejího krásného těla. Jeho nekrofilní charakter se projevuje i v jeho neutuchajících promluvách o smrti, které nepovažuje za nic nevhodného a vypráví je bez zaváhání i o Štědrém dni, či oslavě Zininých narozenin.³⁹

2.2.3 Rozdíly mezi literární předlohou a filmovou adaptací

Obě podoby Spalovače mrtvol mají mnoho společného. Ovšem několik rozdílů mezi nimi lze najít. Jedná se především o přidání nebo vyškrtnutí určitých scén a změny vzhledu postav.

Co se týče změněných filmových pasáží, tak rozdíly je možno vidět už na začátku, kdy pan Kopfrkingl domlouvá spolupráci s panem Straussem. V knize se této scéně účastní celá Kopfrkinglova rodina a restaurace U Stříbrného pouzdra je zahradní, tudíž sedí venku. Objevuje se zde také starší žena v brýlích se sklenicí piva. Ve filmu se sedí uvnitř a objevují se zde jen manželé Kopfrkinglovi. Starší žena u sebe nemá sklenici piva, ale dožaduje se rakvičky a také se tu na rozdíl od knihy objevuje výstřední manželský pár. Zásadní změnou oproti knize je též to, že ve filmu pan Kopfrkingl usazuje hosty ke stolům a úkoluje číšníky. Důležitou součástí je i jeho proslov

³⁹ BUBENÍČEK, Petr. Tematizace bestiality ve Fuksově Spalovači mrtvol. Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, řada literárně bohemistická. [online]. 2002, r. 50, č. 4, s. 127. Dostupné z: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/104895/V_BohemicaLitteraria_04-2001-1_19.pdf?sequence=1 [cit. 2021-03-06].

k návštěvníkům podniku o smrti a procesu kremace. V knize se nic takového neděje a monolog o procesu kremace vede Kopfrkingl jen k panu Straussovi a Lakmé.

Další rozdílnou scénou je ve filmu návštěva panoptika, kde je průvodcem muž v motýlku. Ten také po ukončení prohlídky nabízí k prohlédnutí speciální oddělení, které je plné různých částí lidských těl v nálezech. Ono speciální oddělení panoptika se v knize vůbec nevyskytuje a průvodcem je ráčkující žena.

Dále scéna v nevěstinci, kam se pan Kopfrkingl pravidelně vydává, není vůbec v knize zmíněna. To, že Kopfrkingl navštěvuje pánský masérský salon, je v literární předloze spíše naznačeno. Čtenář si to může odvodit od zaměření lékaře Bettleheima, tedy lékaře pohlavních chorob a také od toho, když na boxerském zápase hlavní hrdina sleduje ženu, která mu připomíná starou známou – horší prostitutku. V novele je obecně sexuální stránka hlavního hrdiny více potlačena. Ve filmu se často objevují v prostřizích obrazy nahých ženských těl a následný záběr na Kopfrkinglův obličej, který je těmito myšlenkami zjevně uspokojen. Pravidelná schůzka v nevěstinci je ve filmové adaptaci také přímo vyobrazena.

Ve filmu je úplně vypuštěna i návštěva rodiny na vyhlídkovou věž. Pozměněna je i Kopfrkinglova návštěva židovské slavnosti. V knize je o oslavě informován Willim písemně. S dopisem mu zašle i krabici, ve které se ukrývá maska žebráka. Kopfrkingl se pak v přestrojení vydává žebrat před synagogu a při tom poslouchá, o čem se přichozí baví. Ve filmu je tato pasáž zobrazena tak, že Willi pobídne Karla, aby se na oslavu nechal pozvat doktorem Bettleheimem a následně vyslechl, o čem se Židé baví.

Posledním větším rozdílem mezi předlohou a filmem je závěr příběhu. Ve filmu hlavní hrdina zavede Zinu do krematoria s úmyslem ji zabít jako jejího bratra. V tom mu zabrání návštěva tibetského mnicha a poté nasedá do černého stranického auta. Literární předloha se liší především tím, že tam nedojde k pokusu vraždy Ziny. Kopfrkingl si to dopředu naplánuje, ale k ničemu nedojde díky návštěvě mnicha, která tomu všemu předchází. Nakonec Kopfrkingl sedá do bílého auta, kam je odveden mužem v bílém. Dále je v knize časový skok na konec války, kdy Kopfrkingl z okna sanitního vlaku sleduje zástupy vyhublých lidí stojících na nádraží.

Praktická část

3 Představení projektu

Praktická část práce se bude věnovat postupu tvorby kulturního projektu, který je uskutečněn ve formě brožury. Tu lze obecně charakterizovat jako neperiodickou publikaci menšího rozsahu, jejíž tiskařské složky jsou spojeny lepením nebo jednoduchým sešitím.⁴⁰

V následujících kapitolách bude popsán postup tvorby od úplného začátku, tedy od první myšlenky na tento projekt, až po finální fyzickou podobu brožury.

Hlavním cílem projektu je přiblížit téma daného literárního a filmového díla širší veřejnosti. Kvůli tomuto zaměření bude text napsán populárně naučnou formou a doplněn bohatým obrazovým materiálem. Po delším zvažování bylo rozhodnuto, že brožura nebude nikde na prodej, takže bude vytisknuta jen v potřebném množství pro mé soukromé a studijní účely.

⁴⁰ VOIT, Petr. Encyklopedie knihy: starší knihtisk a příbuzné obory mezi polovinou 15. a počátkem 19. století. Heslo: Brožura [online]. Praha. 2006.
Dostupné z: <https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Bro%C5%BEura> [cit. 2021-03-15].

4 Tvorba projektu

Původním plánem na projekt k takto zaměřené bakalářské práci bylo uskutečnění filmového promítání filmu *Spalovač mrtvol* v přednáškovém sále KICMP Přelouč. Filmové představení mělo být doplněno mým odborným úvodem a komentářem. Ovšem kvůli ztížené situaci s COVID-19 se tento nápad už od začátku potýkal s mnoha komplikacemi a velkou nejistotou. Proto bylo následně přistoupeno k bezpečnějšímu řešení, a to tedy tvorbu brožury pro širokou veřejnost o příběhu *Spalovače mrtvol*.

V této publikaci čtenář nalezne informace jak o knižní verzi a jejím autorovi Ladislavu Fuksovi, tak o filmové adaptaci, jednotlivých hercích a nejdůležitější budově celého snímku – krematoriu v Pardubicích.

4.1 Sběr informací

Brožuru je seskládána tak, aby obsahovala veškeré informace o *Spalovači mrtvol*. Jelikož je mířená k široké veřejnosti, bylo také nutné, aby byla napsána populárně-naučnou formou. Prvním krokem bylo rozvrhnutí jednotlivých kapitol a jejich obsahu. Ve výsledku je tedy brožura seskládána z těchto částí: Autor, *Knihy Spalovač mrtvol*, Režisér, *Film Spalovač mrtvol*, Rudolf Hrušínský, Vlasta Chramostová, *Krematorium Pardubice* a *Zdroje*.

Informace o Ladislavu Fuksovi a také o knižní předloze byly čerpány ze stejných zdrojů jako do teoretické části této práce. Především z knihy od Erika Gilka⁴¹ a Aleše Kovalčíka⁴². Pro ostatní kapitoly bylo využito informací z internetových zdrojů – například z webových stránek Archivu Národního divadla, Národního filmového archivu a oficiálního webu Služeb města Pardubice.

Obrazový materiál je v brožuře důležitým prvkem. Jelikož publikace nebude využita ke komerčním účelům, tak se na použité obrázky vztahuje zákonem stanovená výjimka o použití obrázků pro osobní potřebu a nekomerční využití⁴³. Obsažené

⁴¹ GILK, Erik. Vítěz i poražený. Prozaik Ladislav Fuks. 1. Vyd. Brno: Host – vydavatelství, s. r. o., 2013. ISBN 978-80-7491-056-2.

⁴² KOVALČÍK, Aleš. Tvář a maska. Postavy Ladislava Fukse. 1. Vyd. Jinočany: Nakladatelství H&H Vyšehradská, s. r. o., 2006. ISBN 80-7319-062-1.

⁴³ BRÁZDIL, Martin. Autorské právo a fotografie na internetu. 2016. [online]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/autorske-pravo-a-fotografie-na-internetu> [cit. 2021-03-16].

fotografie jsou tedy převzaty z internetových stránek a jejich autoři se zdroji jsou uvedeni na posledních stranách publikace.

4.2 Tvorba brožury

Po sesbírání všech potřebných informací bylo nutné je přepsat do podoby populárně-naučného textu a začít pracovat na grafické podobě brožury.

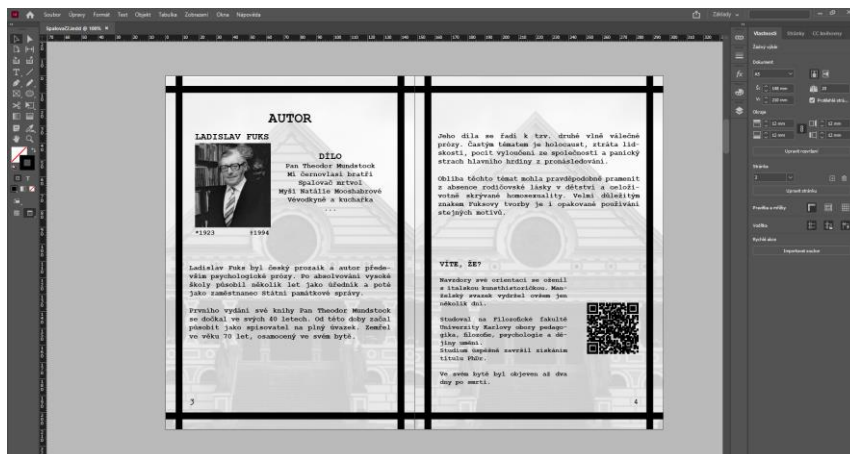
Programů na vytváření takovýchto publikací je několik, a tak výběr nebyl zdaleka tak jednoduchý. Nejvhodnějším se stal software Adobe InDesign. Mezi hlavní důvody jeho výběru patří především jeho rozsáhlé možnosti grafického designu a to, že splňuje všechna předem daná kritéria.

Při vytváření celkové grafické podoby byl inspirací vzhled parte. Jednotlivé stránky jsou lemovány černými pruhy. Použitý font Courier New Bold připomíná písmo psacího stroje, což ještě více umocní zamýšlenou starobylou formu smutečního oznámení (viz foto). Do pozadí je umístěna fotografie krematoria v Pardubicích. To je považováno za jeden z nejvýraznějších motivů celého filmu. Fotografie je upravená do černobílého zabarvení a výrazně zesvětlená, aby nepůsobila k ostatnímu obsahu publikace rušivě.

Celkem brožura disponuje 20 stranami, kdy je každé kapitole věnována dvoustrana. To zajistí pohodlné rozmístění textu a možnost přidat i fotografie. Všechny strany jsou také doplněny QR kódem. Tím je myšlen druh dvourozměrného čárového kódu. Ten je možné číst prostřednictvím speciální čtečky či mobilního telefonu vybaveného fotoaparátem a speciálním softwarem.⁴⁴ Kód vždy odkazuje na webové stránky, kde si čtenář může doplnit znalosti o daném tématu.

Kromě části Krematorium Pardubice jsou všechny ostatní také doplněny krátkým odstavcem s názvem: *Víte, že?* Ten vždy obsahuje zajímavé informace, které nejsou tak známé. Čtenář si díky nim rozšíří své obzory a může mu to pomoci si o dané osobě či filmu zapamatovat více.

⁴⁴ IT slovník. Heslo: QR kód. Dostupné z: <https://it-slovník.cz/pojem/qr-kod> [cit. 2021-03-20].

Obrázek 1 - Ukázka brožury v Adobe InDesign

Zdroj: vlastní

Nyní budou podrobněji představeny jednotlivé kapitoly brožury *Spalovač mrtvol* a jeho filmová adaptace.

4.2.1 Autor Ladislav Fuks

Po úvodním slovu a obsahu je první dvoustrana věnována autorovi knihy *Spalovač mrtvol*. Vedle krátkého Fuksova životopisu jsou zde popsány i základní znaky jeho tvorby.

QR kód čtenáře přeměruje na Fuksův profil na internetových stránkách *Slovníku české literatury po roce 1945*. Na tomto webu je o autorovi podstatně více informací než v brožuře. Je zde k nalezení i doplňující tematická literatura.

Fotografie Ladislava Fukse pochází od České tiskové agentury a byla zveřejněna v internetovém článku novin *Deník* (jak je samozřejmě uvedeno ve zdrojích na poslední straně).

4.2.2 Kniha *Spalovač mrtvol*

Další kapitola pojednává o literární předloze *Spalovač mrtvol*. Největší důraz je zde kladen na interpretaci děje. Ten je zkrácen a popisuje jen nejdůležitější momenty v příběhu. Sekce *Víte, že?* obsahuje doplňující informace především o postavách příběhu.

QR kód odkazuje na webovou stránku *databazeknih.cz*. Zde si může čtenář na dané dílo a autora přečíst názory ostatních, popřípadě je ohodnotit sám.

Fotografie na straně šest je vlastní, jelikož se na internetu nenacházela žádná, která by vyhovovala daným požadavkům.

4.2.3 Režisér Juraj Herz

Následující stránky patří režisérovi filmu *Spalovač mrtvol*, Jurajovi Herzovi. Sestavena je podobně jako kapitola o Ladislavu Fuksovi. Nachází se zde tedy jeho krátký životopis a poté popis jeho tvorby.

QR kód skrývá odkaz na Herzův profil na internetových stránkách Česko-Slovenské filmové databáze. Tento odkaz je vybrán proto, že je v brožuře vypsáných pouze pět jím režírovaných filmů. V databázi je k dispozici celkový výčet jeho tvorby, včetně uživatelských hodnocení.

Režisérova portrétní fotografie pochází od Petra Nováka, který ji pod licenci Creative Commons umístil na web Wikipedie, otevřené encyklopedie.

4.2.4 Film *Spalovač mrtvol*

Filmová dvoustrana se zabývá nejprve krátkým uvedením filmové adaptace příběhu. Po něm následuje představení jednoho ze zásadních rozdílů oproti knižní předloze. Jedná se o poslední scénu *Spalovače mrtvol*. V knize je pan Kopfrkingl odvezen do ústavu pro duševně choré a vrací se domů až po válce. Filmový snímek ovšem končí scénou, kdy pan Kopfrkingl odjíždí v autě členů NSDAP a tajemná černovlasá dívka se je snaží doběhnout.

Dále text obsahuje jména známých herců, kteří si ve filmu zahráli. QR kód odkazuje, stejně jako u Juraje Herze, na Česko-Slovenskou filmovou databázi s hodnocením filmu ostatními uživateli.

Jednotlivé fotografie jsou pořízeny ze samotného filmu, jelikož žádné zveřejněné na internetu nesplňovaly předem definované požadavky.

4.2.5 Rudolf Hrušínský

Následující kapitola se věnuje představiteli hlavní role, Rudolfu Hrušínskému. Obsahuje jeho stručný životopis a zajímavá fakta v sekci Víte, že? QR kód čtenáře opět přesune na jeho profil na webových stránkách Česko-Slovenské filmové databáze. Tento web byl zvolen díky výčtu všech jeho filmových i seriálových rolí.

Portrétní fotografie Rudolfa Hrušínského pochází z oficiálních webových stránek Archivu Národního divadla.

4.2.6 Vlasta Chramostová

Předposlední tematická část brožury se týká představitelky Lakmé Kopfrkinglové, tedy herečky Vlasty Chramostové. Stejně jako u předchozího Rudolfa Hrušínského či Juraje Herze, je kapitola stvořena z krátkého životopisu a sekce Víte, že?

QR kód zde opět odkazuje na Česko-Slovenskou filmovou databázi, aby se čtenář mohl dozvědět více o její další filmové tvorbě.

První fotografie od Filipa Habarta se nachází na oficiálních webových stránkách Archivu Národního divadla. Vedle této se na druhou stranu vešel i výstřižek z filmu Spalovač mrtvol.

4.2.7 Krematorium Pardubice

Poslední dvě strany se zabývají krematoriem v Pardubicích. Text se skládá ze stručné historie budovy. Na rozdíl od ostatních kapitol se zde nenachází sekce Víte, že? Díky její absenci se na stránku mohla umístit fotografie většího rozměru.

QR kód přesměruje čtenáře na oficiální stránky Služeb města Pardubice, a. s., kde se nachází plná verze historie tohoto objektu.

Použité fotografie z obou stran pochází z téže stránky a zobrazují jak exteriér, tak interiér budovy.

Na konci brožury jsou uvedeny veškeré zdroje, ze kterých bylo čerpáno. Jsou seřazeny postupně podle kapitol, ze kterých je publikace vytvořena.

5 Tisk

Tisk brožury byl zprostředkován firmou Tiskárna Lukáš Sobotka. Hlavními důvody výběru této tiskárny byly především její blízká vzdálenost, možnost tisku i malého počtu kusů a kladné reference z blízkého okolí.

Tiskárna se zabývá výrobou tiskovin různých velikostí. V jejich portfoliu lze najít velkoplošné bannery i stolní kalendáře nebo firemní katalogy. Firma také disponuje vlastním grafickým studiem, což je výhodou například pro možnost úpravy posledních detailů na místě.

Prováděný tisk je buď digitální, nebo ofsetový. Brožura Spalovač mrtvol a jeho filmová adaptace byla vytisknuta pomocí ofsetového tisku. Ten spočívá v principu nepřímého tisku z plochy. Nejprve se vytvoří tisková forma, která se vytiskne na válec a z něj pak na výsledný materiál. Je kvalitnější než digitální tisk, a tak se hodí také na tiskoviny i s těmi nejmenšími detaily.⁴⁵

Brožura není určena pro komerční využití, takže byly vytisknuty pouze v počtu deseti kusů. Velikostně jsou ve formátu A5, který byl zvolen jako nejpohodlnější varianta pro čtení a vhodné rozmístění textu s obrázky na stránce. Jsou též vytisknuty na křídovém papíře. I ten má zásluhu na vyniknutí kontrastu černé a bílé barvy, takže je výsledná publikace dobře čitelná.

⁴⁵ Tiskové technologie. Ofsetový tisk. 2001. [online]. Dostupné z: <https://www.printing.cz/clanky/tiskove-technologie/ofsetovy-tisk-1125cz> [cit. 2021-03-25]

6 Financování projektu

Tato kapitola praktické části se bude zabývat jednoduchou výslednou kalkulací projektu. Bude zde také představen alternativní rozpočet pro případ, kdyby brožura dosáhla dotace od města Pardubice a mohla se tak prodávat za sníženou cenu. Připravena je i kalkulace, kdyby finanční dotaci nezískala. Nezbytným prvkem je i následná SWOT analýza projektu.

6.1 Kalkulace

Brožura byla vytisknuta v počtu 10 ks. Celková cena činila 605 Kč a byla zaplacená z osobních zdrojů. V přepočtu to tedy vychází 60,50 Kč/1 kus. Vznikla zde nutnost zaplacení pouze tisku, ostatní náklady byly obstarány ve vlastní režii a nejsou do rozpočtu započítány.

The image shows a handwritten receipt from 'TISKÁRNA'. The receipt is titled 'ÚČTENKA ZA HOTOVÉ' and includes the following details:

- zjednodušená daň doklad č.: 10/2021
- Datum vystavení: 1.4.2021
- Popis: brožura 10ks A5
- Cena bez DPH: 500,-
- DPH: %
- Cena celkem: 605,-

At the bottom, the company name 'TISKÁRNA' is printed, along with the name 'Lukáš Bobotka' and contact information: 'BUDOVA TEL. 361 - 583 13', 'REG. M. L. - TEL. 466 932 247', and 'IČ: 493 19 795 DIČ: CZ 7409053322'.

Obrázek 2 – pokladní doklad

Zdroj: vlastní

Tabulka 1 – Výsledný rozpočet

Grafická tvorba	0 Kč
Korektura textu	0 Kč
Doprava	0 Kč
Tisk 10 ks	605 Kč
Celkem	605 Kč

6.1.1 Alternativní rozpočet v případě získání dotace

Je zde možnost, že by brožura byla poskytnuta například Informačnímu centru města Pardubice. V tomto případě by bylo nutné, aby dosáhla získání dotace a poté se prodávala za sníženou cenu. Dotaci z rozpočtu statutárního města Pardubice může získat právnická i fyzická osoba na základě elektronické žádosti. Poskytují se na podporu zvláště významných akcí či projektů, které přispívají k rozvoji kulturního, sportovního a společenského ducha města Pardubic. Dotace může být poskytnuta do maximální výše 90 %.⁴⁶

Rozpočet je přehledně navržen v následující tabulce.

⁴⁶ Zásady pro poskytování dotací z rozpočtu statutárního města Pardubice. Směrnice č. 06/2020. 2020. [online]. Dostupné z: <https://www.pardubice.eu/urad/radnice/verejna-podpora-dotace-a-granty/?file=286&page=227&do=download> [cit. 2021-04-01].

Tabulka 2 – Rozpočet s dotací

Grafická tvorba	0 Kč
Korektura textu	0 Kč
Doprava	0 Kč
Předpokládaný náklad	250 ks
Cena 1 ks	60,50 Kč
Možná množstevní sleva	15 %
Celková cena po slevě	12 792 Kč
Finanční dotace (90 %)	11 512,80 = 11 513 Kč
Rozdíl	1 279 Kč
Minimální prodejní cena za účelem zisku	$1279/250 = 5,11 = 6$ Kč
Možný zisk	$6 \times 250 =$ 1 500 Kč

Výsledný zisk 1 500 Kč ani zdaleka nepokrývá náklady na vytvoření brožury.

6. 1. 2 Alternativní rozpočet bez získání dotace

Pokud by brožura nedosáhla na získání dotace od města Pardubice, bylo by nutné ji prodávat za vyšší cenu. Její financování by vypadalo například takto (u ceny za jeden kus je vycházeno z výpočtu výše, tj. 1 ks/60,50 Kč).

Rozpočet je přehledně navržen v následující tabulce.

Tabulka 3 – Rozpočet bez dotace

Grafická tvorba	0 Kč
Korektura textu	0 Kč
Doprava	0 Kč
Předpokládaný náklad	250 ks
Cena 1 ks	60,50 Kč
Možná množstevní sleva	15 %
Celková cena bez slevy	$250 \times 60,50 = 15\,050$ Kč
Sleva	$15\,050/100 \times 15 = 2\,257,50 = 2\,258$ Kč
Celková cena po slevě	12 792 Kč
Cena 1 ks po slevě	$12\,792/250 = 51,20$ Kč
Minimální prodejní cena za účelem zisku	52 Kč
Možný zisk z prodeje	$250 \times 52 = 13\,000$ Kč $13\,000 - 12\,792 = \mathbf{208}$ Kč

Jako u rozpočtu v případě získání dotace zde také výsledný zisk ani zdaleka nepokrývá náklady na tvorbu publikace.

Toto jsou možné výsledky prodeje brožur bez podpory a s finanční podporou města Pardubice. Ovšem ve výsledcích dotačního řízení z minulého roku se obdobným projektům – tištěné brožury, vzdělávací publikace, atd. nepodařilo na dotace dosáhnout. Proto by bylo velice nepravděpodobné, že by tento projekt na finanční dotaci dosáhl.

6.2 SWOT analýza

SWOT analýza je typ strategické analýzy stavu firmy, podniku nebo organizace. Nahlíží na ně z hlediska jejich silných stránek (Strengths), slabých stránek (Weaknesses),

příležitostí (Opportunities) a ohrožení (Threats). Zkratka SWOT je složená z počátečních písmen anglických názvů jednotlivých hledisek.⁴⁷

Díky SWOT analýze lze nalézt problémy našeho projektu a snažit se jim předejít. Jakákoliv fyzická osoba nebo organizace, která pořádá kulturní projekt, by se měla zabývat svými silnými a slabými stránkami. Ty tvoří mikroprostředí organizace, nebo-li vnitřní prostředí. Vedle toho by se také měli pokusit analyzovat hrozby a prohloubit příležitosti, které nabízí prostředí vnější.⁴⁸

Z toho plyne, že tvorba analýzy je velmi subjektivní a závisí na jejím autorovi. U brožury Spalovač mrtvol a jeho filmová adaptace bylo nalezeno několik silných i slabých stránek. S těmi musí autor počítat a pokusit se s nimi správně naložit.

6.2.1 Silné stránky

- Autorčina rozsáhlá znalost tématu publikace.
- Provedena vlastní korektura textu.

6.2.2 Slabé stránky

- Grafická podoba brožury vytvořena vlastnoručně autorkou – časově náročná.
- Autorčin nedostatek znalostí ohledně grafického designu – nutnost samostudia.

6.2.3 Příležitosti

- Tisk u firmy rodinného přítele – možnost vytisknutí jen malého počtu kusů.
- Lze uskutečnit i v současné epidemické situaci.

6.2.4 Hrozby

- V případě komerčního využití nezájem veřejnosti o dané téma – byla by nutnost lepší propagace.
- Neochota veřejnosti za publikaci zaplatit – opět pouze v případě prodeje.

⁴⁷ GRASSEOVÁ, Monika; DUBEC, Radek; ŘEHÁK, David. Analýza podniku v rukou manažera. 33 nejpoužívanějších metod strategického řízení. Brno: BizBooks, 2012, s. 297. ISBN 978-80-251-2621-9.

⁴⁸ JOHNOVÁ, Radka. Marketing kulturního dědictví a umění. Art marketing v praxi. Praha: Grada Publishing, a. s. 2008, s. 258, 259. ISBN 978-80-247-2724-0.

Závěr

Na závěr zde budou shrnuty nejdůležitější informace a závěry, které se dají z této práce vyvodit

Cílem této bakalářské práce bylo porovnat literární dílo Ladislava Fukse *Spalovač mrtvol* s jeho filmovou adaptací. Zároveň přibližuje problematiku organizace kulturního projektu. Tím je uskutečněná brožura s názvem *Spalovač mrtvol* a jeho filmová adaptace.

Ladislav Fuks byl český spisovatel píšící v druhé polovině 20. století. Svě první vydané knihy *Pan Theodor Mundstock* se dočkal ve svých 40 letech. Prvotina byla okolím přijata velmi kladně a odstartovala Fuksovu spisovatelskou kariéru. V dalších letech napsal velmi slavné romány, jako například *Mí černovlasí bratři*, *Spalovač mrtvol*, *Variace pro temnou strunu*, *Myši Natálie Mooshabrové* či *Vévodkyně a kuchařka*. Všechna Fuksova díla jsou poznamenána jeho nezaměnitelným rukopisem a osobitou poetikou. Nejčastějším tématem jeho knih je především pocit vyčlenění ze společnosti, strach z neznámého, ale i téma druhé světové války jako takové (holocaust, okupace země).

Dílo, kterému je zde věnováno nejvíce prostoru, je *Spalovač mrtvol*. Ten byl vydán v roce 1967 a za pouhé dva roky se dočkal svého filmového zpracování od režiséra Juraje Herze. Filmová adaptace díla je často společností považována za lepší počín než samotná kniha. Novela je prosycena leitmotivy, monology hlavního hrdiny a ukrytými významy, které po bližším zkoumání můžou vylepšit čtenářovo chápání samotného díla. Toto všechno přispívá k mrazivé a hororové atmosféře celého příběhu.

Hlavní hrdina příběhu, Karel Kopfrkingl, se zpočátku zdá jen jako neškodný měšťák se zvláštním zaměstnáním. Této sociální bublině nahrává sám, když o sobě veřejně prohlašuje, jak je ve svém životě šťastný a chce to samé i pro svou rodinu. Ve skutečnosti příliš spokojený není, a tak se snaží svět okolo předělávat k obrazu svému. Buď přejmenováváním osob a objektů, unikáním do světa Tibetu, nebo do své milované práce v krematoriu. Když se v jeho životě znovu objeví dávný přítel z války Willi Reinke se svou nacistickou propagandou, snadno ovlivnitelný Kopfrkingl jeho nátlaku brzy úplně propadne. Vrchol všeho nastává v momentě, kdy zavraždí manželku a syna. Vše udělá z jednoho prostého důvodu, aby se v příštích letech jako Židé netrápili. Závěr příběhu může ponechávat jisté otázky, co se s panem Kopfrkinglem stalo po válce.

Kdyby příběh pokračoval, pravděpodobně by se v jeho životě objevil nový manipulátor, který by si jeho osobnost utvořil k obrazu svému.

Příběh Spalovač mrtvol dodnes vyvolává mráz v zádech a zapíše se do paměti každého jeho čtenáře. K širšímu povědomí o tomto významném díle pomohl zcela jistě i film. Ten se svým jedinečným ztvárněním právem řadí mezi klenoty československé kinematografie.

Použité zdroje

Primární literatura:

FUKS, Ladislav. Mí černovlasí bratři. 1. Vyd. Praha: Československý spisovatel, 1964, s. 110.

FUKS, Ladislav. Spalovač mrtvol. 7. Vyd. Praha: Odeon, 2017, s. 144. ISBN 978-80-207-1778-8

FUKS, Ladislav. Pan Theodor Mundstock. 2. Vyd. Praha: Odeon, 2015, s. 208. ISBN 978-80-207-1644-6

FUKS, Ladislav, TUŠL Jiří. Moje zrcadlo... a co bylo za zrcadlem. 2. Vyd. Praha: Mladá fronta, 2007, s. 416. ISBN 978-80-204-1688-9

GRASSEOVÁ, Monika; DUBEC, Radek; ŘEHÁK, David. Analýza podniku v rukou manažera. 33 nejpoužívanějších metod strategického řízení. 2. Vyd. Brno: BizBooks, 2012, s. 328. ISBN 978-80-251-2621-9

JOHNOVÁ, Radka. Marketing kulturního dědictví a umění. Art marketing v praxi. 1. Vyd. Praha: Grada Publishing, a. s. 2008, s. 288, 259. ISBN 978-80-247-2724-0

Sekundární literatura:

GILK, Erik. Vítěz i poražený. Prozaik Ladislav Fuks. 1. Vyd. Brno: Host – vydavatelství, s. r. o., 2013, s. 312. ISBN 978-80-7491-056-2

KOVALČÍK, Aleš. Tvář a maska. Postavy Ladislava Fukse. 1. Vyd. Jinočany: Nakladatelství H&H Vyšehradská, s. r. o., 2006, s. 240. ISBN 80-7319-062-1

POLÁČEK, Jan. Příběh spalovače mrtvol: Dvojportrét Ladislava Fukse. 1. Vyd. Praha: Objevené portréty Plus, 2013, s. 304. ISBN 978-80-259-0221-9

Internetové zdroje:

BRÁZDIL, Martin. Autorské právo a fotografie na internetu. 2016. [online]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/autorske-pravo-a-fotografie-na-internetu> [cit. 2021-03-16].

BUBENÍČEK, Petr. Tematizace bestiality ve Fuksově Spalovači mrtvol. Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, řada literárně bohemistická. [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2002, r. 50, č. 4. Dostupné z:

https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/104895/V_BohemicaLitteraria_04-2001-1_19.pdf?sequence=1 [cit. 2021-02-17].

IT slovník. Heslo: QR kód. Dostupné z: <https://it-slovník.cz/pojem/qr-kod> [cit. 2021-03-20].

KOŘÍNKOVÁ, Drahomíra. Motivická výstavba Spalovače mrtvol. Česká literatura. [online]. 1977, r. 25, č. 6, s. 531. Dostupné z:

<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=CesLit/25.1977/6/532.png> [cit. 2021-02-17].

Na plovárně: Juraj HERZ, 2006. [online]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1093836883-na-plovarne/205522160100032-na-plovarne-s-jurajem-herzem> [cit. 2021-03-02].

Pedagogická fakulta MU. Slovník literárních pojmů. Heslo: Leitmotiv. [online]. Dostupné z: https://www.ped.muni.cz/weng/literatura/items/items_all.html [cit. 2021-02-28].

Tiskové technologie. Ofsetový tisk. 2001. [online]. Dostupné z: <https://www.printing.cz/clanky/tiskove-technologie/ofsetovy-tisk-1125cz> [cit. 2021-03-25].

VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. Slovník české literatury po roce 1945. Heslo: Ladislav Fuks [online]. 1995. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=325&hl=fuks+> [cit. 2021-02-15].

VOLF, Petr. Mám hrůzu rád. Reflex. [online]. 2009-07-23. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20090203132333/http://jedinak.cz/stranky/txtherz.html> [2021-03-02].

VOIT, Petr. Encyklopedie knihy: starší knihtisk a příbuzné obory mezi polovinou 15. a počátkem 19. století. Heslo: Brožura [online]. Praha. 2006. Dostupné z: <https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Bro%C5%BEura> [cit. 2021-03-15].

Zásady pro poskytování dotací z rozpočtu statutárního města Pardubice. Směrnice č. 06/2020. 2020. [online]. Dostupné z: <https://www.pardubice.eu/urad/radnice/verejna-podpora-dotace-a-granty/?file=286&page=227&do=download> [cit. 2021-04-01].

Seznam použitých zkratk

COVID-19	Coronavirus disease 2019
KICMP	Kulturní a informační služby města Přelouče
NSDAP	Národně socialistická dělnická strana
QR	quick response
SWOT	Strenghts, Weaknesses, Opportunities, Threats

Seznam použitých obrázků

Obrázek 1 – Ukázka brožury v Adobe InDesign.....	34
Obrázek 2 – Pokladní doklad.....	38

Seznam použitých tabulek

Tabulka 1 – Výsledný rozpočet	39
Tabulka 2 – Rozpočet s dotací	40
Tabulka 3 – Rozpočet bez dotace	41

Seznam příloh

Příloha 1 – Kulturní projekt brožura Spalovač mrtvol a jeho filmová adaptace